

מעדני אשך

פרשת וישלח - שנת תשפ"ו - גליון תתרי"ז
שנה 23 לממלכת התורה מעדני אשך

שאלות והקידות בענייני פרשת השבוע

ד"ר ע"י מכון "מעדני אשך" בית שמש

מדוע בזמננו כשכנסים לבית הכסא אין אומרים התכבדו מכובדים?

בפרשתנו ל"ב ד' וישלח יעקב מלאכים.
וברש"י מלאכים ממש.
ובאור החיים הקדוש וכן בחיד"א כתבו שהמלאכים שהיו מלווים את יעקב, אותם שלח לעשיו.

הנה איתא בגמ' ברכות ס' ע"ב ב' הנכנס לבית הכסא, אומר התכבד מכובדים קדושים משרתי עליו, תנו כבוד לאלהי ישראל, הרפו ממני עד שאכנס ואעשה רצוני ואבא אליכם, אמר אבי לא לימא אינש הכי, דלמא שבקי ליה ואולי, אלא לימא שמרוני שמרוני, עזרוני עזרוני, סמכוני סמכוני, המתינו לי המתינו לי, עד שאכנס ואצא שכן דרך של בני אדם.

ובשולחן ערוך אור"ח סימן ג' איתא כשיכנס לבית הכסא יאמר התכבדו מכובדים וכו', ועכשיו לא נהגו לאומרו.

ובטעם הדבר שעכשיו אין נוהגים לאמרו: כתב הבית יוסף עפ"מ"ש האבודרהם שאין לומר זה אלא ירא שמים וחסיד שהשכינה שורה עליו, אבל אינש אחרניא לא, משום דמיחזי כיהורא, ומפני זה נתבטל מלאומרו כלל בדורות הללו.

והיעב"ץ בספרו מור וקציעה אור"ח סימן ג' **תמה על זה:** דיש ראיות מכמה מקומות בגמ' דלכל אדם מלוין אותו שני מלאכים, מהא דאיתא בגמ' תענית י"א ע"מ א' דבי רבי שילא אמרי דמי שאינו מצטער עם הציבור שני מלאכי השרת המלוין לו לאדם הן מעידין עליו, חזינן דאפילו עם אדם רשע הולכים שני מלאכים, וכן משמע מהא דאיתא בגמ' שבת קי"ט אמר רב חסדא אמר מר עוקבא כל המתפלל בערב שבת ואומר ויכלו שני מלאכי השרת המלוין לו לאדם מניחין ידיהן על ראשו ואומרים לווסר עונך וחסאתך תכפר, חזינן דלכל אדם מלוין אותו מלאכי השרת, וכן הקשה בבבלי יוסף אור"ח סימן ג'.

וכותב היעב"ץ טעם אחר מדוע אין אומרים בזמננו התכבדו מכובדים: לפי שנוסח זה נתקן בדרך תפלה, על שבימהם היו מתורקיים להפנות בשרה ובמקום שאין שם ישוב בני אדם, כי על כן היו בסכנה עצומה משד של בית הכסא, לכך היו צריכין שמירה יתירה ולבקשת רחמים, משא"כ במקומות מושבותינו עכשיו בארצות הללו שהבתי כסאות בעיר אצל הבתים, ובאתרא דרבים לא שכיחי מזיקין, לכך לא אומרים את זה.

האם כשיש חשש סכנת רציחה שאחד בא לרצוח מותר להעדרף אחד מהשני ולהציל את מי שאוהב יותר?
בפרשתנו בראשית ל"ג וישם את השפחות וילדיהן ראשונה ואת לאה וילדיה אחרונים ואת רחל ואת יוסף אחרונים וכתב רש"י: אחרון אחרון חביב.

וביותר מבאר זאת היונתן בן עוזיאל ור"ל ושוו ית לחינתא הינן ובניהן בקדמיתא, ארום אמר אילו אתי עשו לחבלא ברוביא, יעביד באילן ובגו פתגמא הדין נקום ונגח עמיה קרבא.

וכן כתב בפירוש הרד"ק: אחרון חביב, אולי ינוח כעסו בהריגת הראשונים ויניח האחרונים.

יש להקשות: על ל"ב יעקב איך סידר את המשפחה לפי סדר קדימה ואיחור, הרי זהו תוספתא מפורשת בפ"ו דהרומות הלכה כ"ד דסיעה של בני אדם שאמרו להם נכרים תנו לנו אחד מכם ונהרגהו ואם לאו הרי אנו הורגין את כולם, יהרגו כולם ואל ימסרו להם נפש אחת מישראל, וכן נפסקה ההלכה בפשטות ברמב"ם בפ"ה מה' יסוה"ת ה"ה, וכן בש"ע י"ד סי' קנ"ו סעי' א' ואיך נהג על כגון דא יעקב לסדר סדר של קדימה להריגה, כך מקשה בדברי יחזקאל בפרשתו, וכן בפרדס יוסף בפרשתו, וכן במרומי שדה עירובין מ"ה ע"מ א' וכן בש"ת צ"צ אילעזר חלק י"ח סימן ס"ט.

איכא כמה תרוצים

א.הנה אלקים יבקש את הנדרף, ואמרו במדרש שאפילו הרודף צדיק והנדרף רשע, השי"ת מבקש עלבון הנדרף להצילו מן הרודף, ולכן השפחות וילדיהן היו נרדפין, וידע יעקב שלא יוכל עשיו לרדף להם, על כן ישם אותם ראשונים, ואח"כ ישם לאה וילדיה כי היו גם כן נרדפין קצת לגבי בני רחל, ואת רחל ובנה יוסף לא היו בכלל נרדפים לכן ישם אותם באחרונה כי לא היה להם זכות נדרף, וזה מה שכתב רש"י אחרון חביב דכיון שהם חביבים ולא נרדפים על כן הוכרח להעמידם אחרון, כך תירץ בבבלי יחזקאל בפרשתו.

ב. יעקב לא חשש מעשו אלא בגלל שמא יגרום החטא כמבואר בפנהד"ן דף צ"ב ויעקר החטא שחשש ממנו הוא של שתי אחיות, ולכן הקדים את השפחות שאין בהן איסור של שתי אחיות, והקדים את לאה איש ישם באיסור של שתי אחיות מ"מ אותה נשא ראשונה, ואת רחל של שם באחרונה, כי אותה נשא באיסור של שתי אחיות, כך תירץ הטוב סופר בפרשתו.